

**PROBLEMATIC ASPECTS IN ELECTORAL REGULATION OF
BOSNIA AND HERZEGOVINA REGARDING THE ELECTION OF
THREE-MEMBER PRESIDENCY – ONE REVIEW
25 YEARS AFTER DAYTON**

Nikola Ambarkov
PhD in Political Science

Abstract

Late last year, Bosnia and Herzegovina (BiH) marked 25 years since the signing of the Dayton Peace Accords (DPA). This Agreement ended the country's brutal ethnic war (1992-95). The established political system in Dayton was qualified as a classic consociational agreement but from the new wave. It provided consensual power-sharing between the political elites of the three constituent peoples – the Bosniaks, Serbs and Croats, including in the collective three-member Presidency. The collective form of the BiH Presidency was not an innovation in peace negotiations under US-mediation in Dayton, but an institution rooted in Yugoslav traditions. Therefore, in this paper, first, an overview of the development of the institution collective head of state in the political system of BiH will be given. Then it will be crossed to the main goal of this analysis – the problematic aspects in the election regulations regarding the election of its members, above all the Croatian, as well as the issue of passive suffrage, including for the so-called “unconstitutional” peoples. Finally, certain ideas for overcoming these problems that exist in the constitutional solutions and provisions of the BiH Electoral Code will be sublimated. Hence the main thesis of this paper is that the electoral system of Bosnia and Herzegovina, including in terms of the presidential elections, a quarter-century after Dayton, insufficiently and poorly reflects the constitutional, legal, national, political and ethnic structure of Bosnia and Herzegovina.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, Dayton Peace Agreement, BiH Electoral Code, the Presidency, Consociational Democracy

**ПРОБЛЕМАТИЧНИ АСПЕКТИ ВО ИЗБОРНАТА РЕГУЛАТИВА НА
БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА ВО ПОГЛЕД НА ИЗБОРИТЕ ЗА ТРИЧЛЕНОТО
ПРЕТСЕДАТЕЛСТВО – ЕДЕН ОСВРТ 25 ГОДИНИ ПО ДЕЈТОН**

Никла Амбарков
доктор на политички науки

Апстракт

Кон крајот на минатата година Босна и Херцеговина (БиХ) одбележа 25 години од потпишување на Дејтонскиот мировен договор (ДМД). Со Договорот беше приведена кон крај бруталната етничка војна во оваа земја (1992-95). Воспоставениот политички

систем во Дејтон беше оквалификуван како класична консоцијативна спогодба, но од новиот бран. Тој предвиде консоцијативно споделување на власта помеѓу политичките елити на трите конститутивни народи – бошњачкиот, српскиот и хрватскиот, вклучително и во колективното тричлено Претседателство. Колективниот облик на Претседателството на БиХ не претставуваше иновација во мировните преговори под медијација на САД во Дејтон, туку стануваше збор за институција вкоренета уште во југословенските традиции. Затоа, во овој труд, најнапред ќе се даде преглед за развојноста на институцијата колективен шеф на државата во политичкиот систем на БиХ. Потоа ќе се премине кон главната цел на оваа анализа – проблематичните аспекти во изборната регулатива во поглед на изборот на неговите членови, пред сè хрватскиот, како и прашањето за пасивното избирачко право, вклучително и за т.н “неконститутивни” народи. На крај ќе бидат сублимирани и одредени идеи за надминување на овие проблеми кои постојат во уставните решенија и одредниците од Изборниот законик на БиХ. Оттука, главната теза на овој труд е дека изборниот систем на Босна и Херцеговина, вклучително и во поглед на изборите за Претседателството, четврт век по Дејтон, недоволно и слабо ја отсликува уставната, правната, националната, политичката и етничката структура на Босна и Херцеговина.

Клучни зборови: Босна и Херцеговина, Дејтонски мировен договор, Изборен законик на БиХ, колективно Претседателство, консоцијална демократија;

Вовед

Босна и Херцеговина (БиХ) кон крајот на 2020. одбележа 25 години од потпишување на Дејтонскиот мировен договор (ДМД). Со него беше приведена кон крај бруталната етничка војна во поранешната Република Босна и Херцеговина (1992-95), а истата избувна како резултат од севкупниот колапс на Југословенската социјалистичка федерација (СФРЈ).¹ „Овој Договор, врз основа на кој денес функционира Босна и Херцеговина, не треба да се набљудува како изолиран настан, бидејќи тој настана како синтеза на сложен арбитражен процес...“.² Вооружениот судир беше резултат на длабоката етничка поделеност на босанското општество во кое по дисолуцијата на поранешната СФРЈ не постоеше ниту политички, ниту интелектуален консензус, врз кои ќе се темели самата државна заедница и нејзиниот политички систем.³

Токму поради ова, архитектите на ДМД се одлучија во него да го воведат начелото на приспособување помеѓу изборно легитимирани политички елити на трите конститутивни етнички заедници – бошњачката, српската и хрватската, начело кое во науката е познато како консоцијативен *power-sharing*. ДМД во

¹ Schneckener, U. (2000). Making Power-sharing Work: Lessons from Successes and Failures in Ethnic Conflict Regulation. *IIS-Arbeitspapier*, Nr. 19, p. 8.

² Nešković, R. (2013). *Nedovršena država. Politički sistem Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung, str. 181.

³ Kasapović, M. (2007). Metodološki problem kritike konsocijacijske demokracije u Bosni i Hercegovini. U *Kakvu BiH (ne) želimo?* Status, broj 12, zima, str. 136.

оваа смисла е оценет како “класичен пример за консочијална спогодба”,⁴ или како “корпоративен”, “комплексен консочијативизам”⁵ до “целосен систем на консочијална демократија под меѓународно тунторство”.⁶ Исто така, посојат автори кои политичкиот систем на БиХ го квалификуваат и како “бифурциран консочијален политички систем”,⁷ “консоцијална демократија од новиот бран”⁸ или како типична “Konkordanzdemokratie”.⁹

Термините на конкордантна, односно консочијална демократија, се втемелени во политиколошката наука во доцните 60-ти години на 20-тиот век од Герхард Лехмбрух и Аренд Липхарт, соодветно. Станува збор за контекстуално настанати модели на демократија, чија контекстуализација е настаната не како “потопување” на теоретските концепции во стварноста туку како резултат на теоретска концептуализација на стварноста во некои западно-европски демократии како Холандија, Белгија, Швајцарија, Австрија.¹⁰ Токму поради успехот на овој модел во горенаведените земји, консочијацијата стана извонредно популарен уставен инженеринг, кој најде примена во низа постконфликтни општества, вклучително и Босна и Херцеговина со ДМД.¹¹

Консоцијативниот модел е фундиран врз четири потпорни столба. Двата од нив, *широката коалиција* и *пропорционалната застапеност* во власта, имаат интегративна, центрипетална конотација, додека другите два, *правото на вето* на заедниците и *територијалната автономија* на етничките сегменти, имаат дезинтегративна, центрифугална тенденција. БиХ, во оваа смисла, „е карактеристична по институционалните елементи на консочијација, бидејќи на сите нивоа на власт има елементи на вето и територијална автономија“.¹²

Кога сме кај споделувањето на власта, т.е *power-sharing*-от, тој се остварува во рамките на двоглавата (бицефална) извршна власт која е сочинета од

⁴ Belloni, R. (2004). Peacekeeping and Consociational Electoral Engineering in Bosnia and Herzegovina. *International Peacekeeping*, 11 (2), p. 336.

⁵ O’Leary, B. (2005). Debating Consociational Politics: Normative and Explanatory Argument. In S, Noel (Ed.). *From Power Sharing to Democracy*. Montreal: McGillQueen’s University, p. 33-36.

⁶ Bogaards, M. (2006). Democracy and Power-Sharing in Multinational States: Thematic Introduction. *International Journal on Multicultural Societies*, 8 (2), p. 123.

⁷ Petersen, R. D. (2001). *Western Intervention in the Balkans. The Strategic Use of Emotion in Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 243.

⁸ Taylor, R. (2009). *Consociational Theory: McGarry & O’Leary and Northern Ireland Conflict*. London: Routledge.

⁹ Gromes, T. (2007). *Demokratisierung nach dem Bürgerkrieg. Das Beispiel Bosnien und Herzegowina*. Frankfurt: Campus, s. 243.

¹⁰ Kasapović, M. (2007). *op cit.*, str. 138.

¹¹ Ванковска, Б. (2007). *Политички систем*. Скопје: Бомат, стр. 162.

¹² БиХ територијално е организирана во два ентитета – Република Српска (РС) и Федерација БиХ/ФБиХ (во која има десет кантона), и еден дистрикт (Брчко). Што се однесува до вето тоа постои во двата дома на Парламентарното собрание на БиХ (ПСБиХ) [Претставничкиот дом (ПД) и Домот на народите (ДН)], Претседателството на БиХ, Советот на министри и парламентите на ентитетите. Види: Nešković, R., *op cit.*, str. 308, 324.

колективното тричлено *Претседателство*, кое се конституира врз принципот на *паритет*, бидејќи секоја група е претставена со по еден член, како и *Советот на министри*, чиј персонален состав се “регрутира” врз *пропорционален принцип*, т.е две третини од министрите доаѓаат од ФБиХ, а една третина од РС, но, во Владата, *de facto*, секој од трите конститутивни народи “држи” една третина од ресорите.¹³

Во фокусот на интерес на овој труд е токму тричленото колективно Претседателство, особено во контекст на проблематичните аспекти во Дејтонското уставно решение и Изборниот законик во поглед на изборот на неговите членови. За таа цел, во овој осврт, најнапред ќе се даде преглед за развојноста на институцијата колективен шеф на државата во политичкиот систем на БиХ. Потоа ќе се разгледа неговата поставеност во изборната легислатива на земјата, преку засегнување на некои проблематични аспекти во поглед на изборот на неговите членови, пред сè хрватскиот, како и прашањето за пасивното избирачко право, вклучително и за т.н “неконститутивни” народи, а дополнително ќе бидат сублимирани и одредени идеи за надминување на овие проблеми кои постојат во уставните решенија и одредниците од Изборниот законик на БиХ.

1. Колективниот шеф на државата во политичкиот систем на БиХ

Во историска перспектива колективниот шеф на државата постоел во републики (со внатрешна комплексност), и тоа во форма на номинални триумвирати, директоријати, а во современоста покрај тричленото Претседателство на БиХ, може да се посочи и седумчлениот Швајцарски сојузен совет¹⁴ како и Сан Марино со двајцата “капетан-регенти”, како диархичен облик на шеф на држава, традиција која Сан Марино ја “влече” уште од италијанските средновековни републики кои отсекогаш имале парен број конзули.

Конкретно на примерот на БиХ, тамошниот колективен облик на Претседателството има континуитет уште од „југословенските традиции, со оглед на фактот дека колективно Претседателство беше воведено на федерално ниво во Југославија во 1971, и во Босна и Херцеговина во 1974“.¹⁵ Независно

¹³ Schneckener, U., *op cit.*, p. 9.

¹⁴ Станува збор за единствено егzekутивно тело во земјата, бидејќи Сојузниот совет е носител на врховната директоријална и извршна власт во Швајцарската конфедерација. Членовите со мнозинство гласови ги бира Сојузното собрание за мандат од 4 години. Во суштина станува збор за тело кое претставува некаков вид комбинација на парламентарна влада и извршно тело во собраниски систем, каков *de facto* е швајцарскиот. Советот е колективен и колегијален орган, но и колективен шеф на државата, бидејќи од неговите редови Сојузното собрание именува претседател на Конфедерацијата за година дена, но тој не е шеф на Владата и нема посебни овластувања, а само ја врши функцијата претседател во име на Сојузниот совет. Види: Vasović, V. (2007). *Savremene demokratije*. Tom II, Beograd: Službeni glasnik, str. 128-129.

¹⁵ Bieber, F. (2008). *Bosna i Hercegovina poslije rata: Politički sistem u podjeljenom društvu*. Sarajevo:

од фактот што БиХ има колективен шеф на државата уште во пред-дејтонскиот период, сепак, треба да се нагласи дека „општествено-политичките услови и уставно-правните рамки на неговото образување и делување беа доста различни“.¹⁶

Првото Претседателство воведено со третиот Устав на БиХ од 1974., броеше девет членови, од кои осум ги избираше Собранието на Социјалистичка Република Босна и Херцеговина (СРБиХ) за период од четири години, а деветиот беше претседателот на Централниот комитет на Сојузот на комунистите на БиХ. По сеопфатните општествено-политички и уставно-правни промени од 1990 година, се менува улогата и составот на Претседателството на БиХ во политичкиот систем на земјата. Бројот на членови е намален од девет на седум, а бил прецизиран и националниот состав – по два Срби, Муслимани и Хрвати и еден од другите народи и народности. Дотогаш не бил определен составот на Претседателството со уставни решенија во поглед на етничкиот состав. Со амандманот LXXIII на Уставот на СРБиХ, усвоен во 1990 година се предвиде непосреден избор на седмочленото Претседателство за период од 4 години.¹⁷ Дополнително начинот на избор бил детално разработен со Законот за избор и отповикување на Претседателството на СРБиХ од 1990., кој на повеќе наврати бил менуван и дополнуван. Пречистениот Устав на Република Босна и Херцеговина (РБиХ) од 1993. исто така предвидуваше непосреден избор за членовите на седумчленото Претседателство за период од четири години, а меѓусебно, од нивните редови, требало во времетраење од една година да изберат претседател на Претседателството.¹⁸

Концептот за колективен облик на шефот на државата во БиХ постоеше и во меѓународните решенија за државното прашање во оваа земја, кои се појавија како резултат на дисолуцијата на СФРЈ. Само во *Кутилџеровиот*

Buybook, str. 62; Pejanović, M. (2005). *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*. Sarajevo: Šahinpašić, str. 67.

¹⁶ Marković, G. (2011). Predsjedništvo. U D, Banović, & S, Gavrić (Eds.). *Država, politika i društvo u Bosni i Hercegovini – Analiza postdejtonskog političkog sistema*. Sarajevo: IKD University Press Magistrat izdanja, str. 253.

¹⁷ Кандидатите за Претседателството биле избирани од заедничка изборна листа на целата територија на БиХ. Секој бирач имал право на еден глас и можел да гласа за кандидат од неговата етничка група. Избраните муслимански членови биле прво и второ пласирани на листата по бројот на освоени гласови, што соодветствува на големината на оваа етничка група и нејзиниот електорат, српските членови биле четврто и шесто пласирани, а хрватските го зазеле осмото и деветото место на ранг листата. Кандидатот од редот на “останатите”, интересно, бил трето пласиран, а се декларирал како Југословен, за подоцна да се изјасни како Муслиман, а припаѓал на бошњачката партија СДА (*Странка демократске акције*), која ги освоила и двете првопласирани места. Но, и местата за српски и хрватски членови на Претседателството биле, исто така, освоени од најсилните етно-националистички партии, СДС (*Српска демократска странка*) и ХДЗ БиХ (*Хрватска демократска заједница Босне и Херцеговине*), соодветно. Види: Kasarović, M. (2016). Lijphart and Horowitz in Bosnia and Herzegovina: Institutional Design for Conflict Resolution or Conflict Reproduction? *Croatian Political Science Review*, Vol. 53, No. 4, p. 179.

¹⁸ Marković, G., *op cit.*, str. 253-255.

план, од февруари-август 1992., кој настана во рамките на *Конференцијата за Југославија*, беше утврдена моноцефална извршна власт сочинета само од Влада. Но, во *Венс-Овеновиот план*, кој отпочна да се креира во септември 1992., беше предвидена бифефална извршна власт со Влада и тричлено Претседателство (со по еден член од секоја нација). *Овен-Столтенберговиот план*, кој беше актуелен од јуни до декември 1993., воведо модел на три “конститутивни републики” и тричлено Претседателство (по еден член од секоја национална република), кое би одлучувало со консензус и на секој четврти месец членовите би се ротирале на претседавачката функција. Истоветен карактер за колективното Претседателство беше предвиден и во *Планот на Контактната група*, основана на 25. април 1994., со таа разлика што во овој План се говори за по еден претставник од секој конститутивен народ, а не национална република, како што предвидуваше Овен-Столтенберговиот план.¹⁹

Концептот за колективен, а не инокосен шеф на држава, беше реafirмиран и во Дејтонскиот устав (Анексот IV од ДМД), што е логично решение за длабоко етничко поделено општество, какво што несомнено е босанското, но е необично за држава во која со Дејтон, *de facto*, беше воведен (полу)претседателски систем на власта.²⁰ Ова е на линија на размислувањата на класичната Липхартова консоцијативна школа дека претседателскиот и полупретседателскиот систем со елементи на непосреден избор, не можат да се употребат како институционален дизајн за длабоко фрагментираните општества. Липхарт, како доајен на консоцијативниот модел, кој несомнено беше имплементиран во ДМД, за ваквиот тип на општества поддржува чист парламентарен систем, со шеф на држава избран во парламентот – решение налик на швајцарското.²¹

Како што беше претходно посочено „колективното Претседателство, наведено во Дејтонскиот устав, не претставува иновација во мировните преговори под медијација на САД, туку институција вкоренета во традицијата“.²² Неговите овластувања детално се разработени во членот V од Уставот на БиХ, но тоа има и дополнителни уставни надлежности кои се воспоставени според Уставот и други законски одредби надвор од членот V.²³ Самата поставеност на Претседателството во Дејтонскиот политички систем укажува дека во него постојат елементи и на парламентарна и на претседателска демократија. Независно од фактот што извршната власт во БиХ е “двоглава”, имајќи ги во предвид неговите ингеренции, Претседателството, сепак, е нејзин претежен чинител. Затоа, претседавачот на Министерскиот совет, на пример не е партиски

¹⁹ Nešković, R., *op cit.*, str. 160-178.

²⁰ Ademović, N., Marko, J., & Marković, G. (2012). *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Fondacija Konrad Adenauer, str. 182.

²¹ Цитирано кај: Kasapović, M. (2016). *op cit.*, p. 186.

²² Gavrić, S., Banović, D., & Barreiro, M. (2013). *The Political System of Bosnia and Herzegovina Institutions – Actors – Processes*. Sarajevo: Sarajevo Open Center, p. 31.

²³ За повеќе види кај Ademović et al., *op cit.*, str. 185.

лидер, со што ја прави самата функција помалку моќна, а во системот на поделба на власта со тоа и помалку важна, споредено со некои други земји. Оттука, не е изненадувачка амбицираноста на лидерите на најважните етнички партии во БиХ повеќе да претендираат за функцијата член на Претседателството, отколку за премиерската фотелја, пред сè поради „неговите надлежности кои се невообичаено широки и значајни за институцијата шеф на држава во систем на власт кој сепак, нема обележја на чист претседателски систем“.²⁴

2. Колективното претседателство во изборната легислатива на БиХ

„Изборниот закон во секоја поодделна земја го одредува репозиториумот на политичката моќ“.²⁵ По завршувањето на војната и склучувањето на ДМД, во неговиот Анекс 3 беше содржан Договорот за изборите, кој предвиде *привремен изборен систем*, со Привремена изборна комисија на OSCE, како и со правила и прописи со кои се организираа повеќепартиски избори во земјата, под нејзин надзор, се до 2002 година.²⁶ Со донесувањето на *Изборниот закон на БиХ*, во август 2001., беше воспоставен *постојан изборен систем* на БиХ.

Овој Изборен закон во поглед на Претседателството реафирмираше мнозински изборен систем во униноминални (едномандатни) изборни единици,²⁷ поради самиот тричлен состав на Претседателството (по еден Бошњак, Србин и Хрват), т.е изборен модел кој е сосема прикладен за самата приорда на политичкиот систем на БиХ – консоцијална демократија.²⁸ Преференцијалниот систем на гласање кој е комбиниран со мнозинскиот систем за избор на членовите на колективното Претседателство се применува на начин да „ја изрази волјата на конститутивните народи, која е посредувана преку ентитетите, а со тоа и значително оштетена“.²⁹ Ова е така бидејќи за Претседателството „еден Бошњак и еден Хрват, се директно избрани од територијата на Федерацијата, а еден Србин директно е избран од територијата на Република Српска“.³⁰

Изборите за колективниот шеф на државата се непосредни и тајни. Членовите на Претседателството кои два пати поседователно биле избрани, немаат право на нова четиригодишна каденција, т.е немаат право на повторен

²⁴ Marković, G., *op cit.*, str. 277.

²⁵ Sahdžić, M. (2009). The Electoral System of Bosnia and Herzegovina: A Short Review of Political Matter and/or Technical Perplexion. *Suvremene TEME*, God. 2, Br. 1, p. 61.

²⁶ Arnautović, S. (2021). *Izborni zakon: Slalom kroz devet vrata*. Heinrich Böll Stiftung, Bosna i Hercegovina, Albanija, Sjeverna Makedonija.

²⁷ Bratovčić, A. (2013). Izborni zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini. Moguće i nužne promjene. *Zbornik radova - Međunarodna naučna konferencija "Javni i privatni aspekti nužnih pravnih reformi u BiH: Koliko daleko možemo ići?"*, Tuzla, str. 451.

²⁸ Marković, G., *op cit.*, str. 258.

²⁹ Trnka, K. (2006). *Ustavno pravo*. Drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje. Sarajevo, str. 207.

³⁰ Scholdan, B. (2000). Democratisation and Electoral Engineering in Post-Ethnic Conflict Societies. *The Public*, 7 (1), p. 35.

избор пред истекот на периодот од четири години по престанокот на вториот мандат.³¹ Со оваа одредба се оневозможува монополизирање на функцијата член на Претседателството, бидејќи ниту еден кандидат не може да семета дека таа функција ќе ја врши постојано. Со цел одржување на изборите за член на Претседателството се формира кандидатска листа, на која се наоѓаат имињата на кандидатите-претенденти за оваа функција. Во РС избирачите гласаат за еден кандидат, а за избран се смета оној кој добил најголем број на гласови, т.е добил повеќе гласови од другите кандидати, односно за избор доволно е релативно мнозинство. Дополнително, на изборите не се бара да излезат натполовично мнозинство од вкупниот број на избирачи или да кандидатот освои натполовично мнозинство гласови од оние кои излегле на изборите или од оние кои се запишани во избирачкиот список. Во услови на висока изборна апстиненција, ова може да создаде ситуација, при релативно мали разлики во бројот на гласовите помеѓу првопласираниот кандидат и неговиот главен противник, да го подигне прашањето на легитимитетот на избраниот кандидат.³² За бирачите во *Федерацијата* има едно гласачко ливче на кое имаат право да изберат само еден кандидат. Во Претседателството влегуваат победниците од колоната 1 и 2 (има по една колона за секој член соодветно, бошњачки, односно хрватски).³³ Оттука, може да се заклучи дека во БиХ, за изборите за колективното Претседателство се применува наједноставната варијанта на мнзинскиот изборен систем, која се појавила во изборната теорија и практика, а истата е познат уште и под името *first-past-the-post*, т.е немаме мнозински модел во два изборни круга, односно најдобро пласираните кандидат од гласањето не одат на *ballotage*.³⁴

Членовите на Претседателството се ротираат на функцијата претседавач на секој осум месеци.³⁵ Но, претседавачот е само *primus inter pares*, бидејќи ниту според уставните овластувања, ниту во поглед на својата политичка моќ има можност да влијае врз работата на Претседателството, на начин да се одвои од своите колеги.³⁶ „Ако член на Претседателството на БиХ од било која причина престане да ја врши својата функција, или ако е трајно или привремено неспособен за вршење на функцијата, заменувачкиот член на Претседателството ја презема должноста член на Претседателството во согласност со Законот за потполнување на испразнетото место член на Претседателството на БиХ во

³¹ Ustav Bosne i Hercegovine član V tačka 1. stav b.

³² Marković, G., *op cit.*, str. 259.

³³ Vukoja, I. (2013). Primjeri ne-konstitutivnosti i ne-jednakopravnosti Hrvata u Federaciji BiH. U *Zašto i kako (pre)urediti (F)BiH, Status*, broj 16, ljeto, str. 95.

³⁴ Климовски, С., & Каракамишева, Т. (2006). *Политички партии и интересни груп.* Штип: 2-ри Август, 2006, стр. 242, 247.

³⁵ Član 8.3, Izborni zakon Bosne i Hercegovine.

³⁶ Marković, G., *op cit.*, str. 263.

текот на траење на мандатот³⁷ (“Службен гласник на БиХ”, број 21/’00)³⁸.

Кандидатите за членови на Претседателството најчесто ги предлагаат политичките партии или нивните коалиции. Тие мораат да соберат потписи со поддршка од најмалку 5000 избирачи запишани во Централниот избирачки список и да исполнат други услови кои ги пропишува Изборниот закон на БиХ. Поддршка од 5000 избирачи за учество на изборите важи како законски критериум и за независните кандидати.³⁹ На овој начин се гарантира формална рамноправност на сите учесници во изборниот процес.⁴⁰ Активното и пасивното избирачко право се остварува со навршени 18 години.⁴¹ Мандатот на избраните членови во Претседателството е слободен. Ова означува дека „ниту една институција или одреден број на избирачи не можат да покренат постапка за смена на член на Претседателството поради политиката која ја води“.⁴²

³⁷ Согласно овој Закон постои можност член на Претседателството да биде заменет со пратеник од ПДПСБиХ, со што може да се заклучи дека покрај непосреден, постои и посреден начин за избор на член на Претседателството. Види: Nešković, R., *op cit.*, str. 281. Кандидатот во оваа смисла треба да произлегува од редот на истиот конститутивен народ и кој е избран од територијата на истиот ентитет како и членот на Претседателството чие место е испразнето. Откако кандидатот ќе биде избран на седница на ПДПСБиХ, неговото именување мора да го потвдри, со мнозинствено гласови, делегатите во ДНПСБиХ од клубот на народот од чии редови доаѓа предлогот. Ако ДНПСБиХ два пати ја отфрли номинацијата која доаѓа од ПДПСБиХ, тогаш третата номинација избрана во ПДПСБиХ го потполнува испразнетото место, без понатамошно потврдување во ДНПСБиХ. Но, ако местото останува испразнето во период помал од 120 дена од датумот одреден за следните избори за ПДПСБиХ, вакантното место го потполнува претседавачот или заменикот претседавач од ПДПСБиХ од редот на истиот конститутивен народ од кој е и членот на Претседателството, чие место е испразнето. Види: Ademović et al., *op cit.*, str. 182. Оттука, се наметнува дилемата зошто испразнетото место се потполнува со пратеник од Претставничкиот, а не од Домот на народите, бидејќи членовите на Претседателството ги претставуваат конститутивните народи (истоветно како и ДНПСБиХ), а не граѓаните на БиХ. Причината е едноставна – пратениците во Претставничкиот дом се бирани непосредно како и членовите на Претседателството, т.е имаат ист демократски легитимитет. Замена на непосредно избран член на Претседателството со пратеник од ПДПСБиХ, во изминативе 25 години од потпишувањето на ДМД, се има случено вкупно пет пати. На овој начин три члена се променија во Второто претседателство 1998-2002, а два во Третото претседателство 2002-2006. Две од смените во Второто и една од Третото претседателство настанаа како резултат на одлука за отстранување на членовите од страна на Високиот претставник на меѓународната заедница во БиХ, право кое нему му е овозможено со т.н “Бонски овластувања”, додека по една смена во двата состава од 1998-2002 и 2002-2006, се случува како резултат на оставки на членовите на Претседателството. Дополнително, за двете замени во рамките на Второто претседателство беа избрани кандидати од партии кои немаа непосредно избрани членови на изборите за Претседателството. Види: Marković, G., *op cit.*, str. 261-262.

³⁸ Član 8.4, Izborni zakon Bosne i Hercegovine.

³⁹ Član 4.4 (5).1, Izborni zakon Bosne i Hercegovine.

⁴⁰ Marković, G., *op cit.*, str. 260.

⁴¹ Član 1.4 (1), Izborni zakon Bosne i Hercegovine.

⁴² Marković, G., *op cit.*, str. 261.

3. Проблематични аспекти во изборното законодавство на БиХ во поглед на изборите за членови на колективното Претседателство

Во овој дел од трудот ќе бидат адресирани три такви аспекти: 1. “надгласувањето” на волјата на етничките Хрвати, од страна на бошњачките избирачи, преку изјаснување на Бошњаците за “нивен” хрватски кандидат-фаворит (*случајот Комшиќ* од Општите избори 2006., 2010. и 2018.); 2. Неопштоста на пасивното избирачко право за т.н “неконститутивен” народи, односно “другите” (*случаите Сејдик-Финци; Зорник; Шлаку vs. БиХ пред ЕСЧП*) и 3. Неможноста за остварување на пасивното избирачко право на Хрватите и Бошњаците од РС, и Србите од ФБиХ, за изборите за тричленото Претседателство (*случаите Пилав; Пударик vs. БиХ пред ЕСЧП*).

3.1 Случајот Жељко Комшиќ

Се до Општите избори од 2006., избирачите гласаа за член на колективното Претседателство од редот на својот конститутивен народ. Овој факт се должеше на силната национална поларизација на гласачкото тело, со што, од друга страна, навистина овозможуваше секој член на Претседателството да го ужива легитимитетот од својот народ, а изборниот модел кој дотогаш се применуваше, исклучуваше можност член на колективното Претседателство од еден конститутивен народ да биде избран со гласовите на друг уставотворен народ.⁴³

Но, “Пандорината кутија” беше отворена со членот 8.1 став 1 од Изборниот законик, усвоен во 2001., во кој е детализиран изборот за бошњачки и хрватски член на Претседателството, каде меѓу другото се вели дека “Бирачите запишани во Централниот избирачки список за гласње во Федерацијата БиХ може да гласаат или за Бошњак или за Хрват, но не за двајцата”.⁴⁴

Со ова радикално беа променети нештата во поглед на изборот на хрватски член за Претседателството. Уште на Изборите во 2006., Социјалдемократската партија на БиХ (СДП), наследник на Сојузот на комунистите на БиХ, формално мулти-етничка, но преодоминантно бошњачка, ја исфрли кандидатурата на Жељко Комшиќ, етнички Хрват по татко, етнички Србин по мајка, сопруг на етничка Бошњачка, но јавно профилиран како “политички Босанец”. Стануваше збор за доста индикативна кандидатура, ако се знае дека неговата матична партија СДП, не истакна кандидат за бошњачки член на Претседателството. Комшиќ, кој нема ништо општо со програмите и политиките на водечките хрватски партии (во тој период ХДЗ БиХ и ХДЗ 1990), освои, на овие Општи избори, безмалку 40% од гласовите, додека кандидатите на двете претходно посочени партии кумулативно имаа 44, 3% од гласовите. На изборите во 2006., дури 100 000

⁴³ Marković, G., *op cit.*, str. 260.

⁴⁴ Član 8.1 (1), Izborni zakon Bosne i Hercegovine.

гласачи гласале повеќе за хрватски член отколку на Општите избори од 2002., со што беше повеќе од евидентно дека припадници на другите заедници, пред сè бошњачката, гласале за него, бидејќи во општините со хрватско мнозинство тој освои незначителен број гласови.⁴⁵

Но, далеку подраматична беше состојбата на Општите избори од 2010. година. Сега Комшиќ забележа не само уверлива победа (со 337 065 гласови) над кандидатите од двете ХДЗ-а, кои освоија 109 758 (ХДЗ БиХ) и 60 266 (ХДЗ 1990) гласови соодветно, туку тој доби повеќе гласови и од двата првопласирани кандидати за бошњачки член заедно (Бакир Изетбеговиќ од СДА имаше освоено 162 831 глас, а Фахрудин Радоњчиќ доби поддршка од 142 387 гласа).⁴⁶ Кандидатот на СДП, Комшиќ, во 35 од 45 општини со бошњачко мнозинство, доби повеќе гласови од сите бошњачки кандидати заедно. Дополнително, тој освои 41, 2% од гласовите во градовите со апсолутно бошњачко мнозинство – Сараево, Зеница, Тузла и Бихаќ, а беше само треторангиран во општините со хрватско мнозинство.⁴⁷

Комшиќ не можеше да учествува на Општите избори од 2014., поради двете поседователни каденции од по четири години кои веќе ги одработи во Претседателството. Но, затоа тој повторно “истрча” на Изборите од 2018., но овој пат како кандидат од Демократскиот фронт, партија која тој ја формираше.⁴⁸ Овој фронт го оформи по разидувањето со партијата СДП, откако таа ја поддржа идејата на ХДЗ БиХ за создавање на засебна изборна единица со хрватско мнозинство за изборите за Претседателството. На Општите избори одржани во 2018., за хрватски член на Претседателството, Комшиќ освои 52, 64% од гласовите т.е. повеќе од сите преостанати четири хрватски кандидати заедно, но и повеќе гласови (225 500) од првопласираниот бошњачки кандидат, Шефик Џаферовиќ од СДА, кој доби поддршка од 212 581 избирач.⁴⁹

Изборните циклуси од 2006., 2010. и 2018., за хрватски член на Претседателството, продуцираа политичка состојба, во која хрватскиот член во оваа институција, го немаше легитимитетот на Хрватите, кои иако се конститутивен народ, *de facto*, во државата претставуваат “факултативно емпириско малцинство”.⁵⁰ Со ова, помеѓу хрватската заедница се засили чувството за наоѓање во една подредена позиција во повоениот *state-building*.

⁴⁵ Kasapović, M. (2016). *op cit.*, str. 180.

⁴⁶ <http://www.izbori.ba/Finalni2010/Finalni/PredsjednistvoBiH/Default.aspx>

⁴⁷ Тоа се општините Чапљина, Читлук, Добретиќи, Домањевац/Шамац, Груде, Кисељак, Крешево, Купрес, Ливно, Љубушки, Неум, Нови Травник, Оцак, Орашје, Посушје, Прозор/Рама, Равно, Столац, Широки Бријег, Томиславград, Усора, Витез, Жепче. За повеќе види: Kasapović, M. (2016). *op cit.*, str. 183-185.

⁴⁸ Станува збор повторно за, *de facto*, бошњачка партија, со мулти-етничка фасада, слична на СДП, од чии редови произлезе, која се залага за унитаризација на БиХ, социјална демократија и граѓански национализам т.е. таа е класична партија од левиот центар.

⁴⁹ https://www.izbori.ba/Rezultati_izbora?resId=25&langId=3#/1/1/0/0/701

⁵⁰ Kasapović, M. (2016). *op cit.*, str. 175.

По овие три изборни циклуса, Претседателството стана жариште и извориште на политичка криза, но и синоним за мајоризација и нерамноправност на Хрватите во институциите на босанската држава, бидејќи хрватскиот член „не беше биран **со помош на бошњачките гласови, туку исклучиво и единствено со бошњачките гласови (...)**. Значи не се работи за **спорадично гласање преку етничките линии на раздвојување** и делумно влијание на изборниот резултат, туку за класичен изборен инженеринг...“.⁵¹

3.2 Случаите против Босна и Херцеговина пред Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП)

Станува збор за вкупно пет апликации. Најпознат е случајот на двајцата БиХ-државјани *Дерво Сејдиќ* и *Јакоб Финци* (покренат на 03.07 и 18.08 во 2006., соодветно), кои се жалеа пред ЕСЧП дека им е оневозможено да се кандидираат за изборите за Домот на народите и Претседателството поради нивното ромско и еврејско потекло. На линија на овој случај беше и апликацијата на *Азра Зорник*, која не се изјаснува како припадник на еден од “конститутивните народи”, туку како граѓанка на БиХ, поради што ЕСЧП (во пресудата од 24.06.2014.) оцени дека овој поднесок е идентичен на предметот Сејдиќ-Финци. Сепак, разликата е во тоа што апликантите во првиот случај се изјаснуваат дека имаат ромско, односно еврејско потекло, додека во вториот случај апликантката не се изјаснува како припадничка на било која определена заедница. Во оваа низа на апликации треба да се посочи и поднесокот на *Самир Шлаку* (од 08.08.2012.), кој во својата апликација се жалеше дека како припадник на албанското национално малцинство во БиХ, му било оневозможено правото да се кандидира на изборите за Домот на народите и Претседателството бидејќи не е припадник на “конститутивните народи”.⁵²

Другите две апликации, покрената други проблематични аспекти во уставниот поредок и изборното законодавство на БиХ. Во предметите на *Илијаз Пилав vs. БиХ* и *Светозар Пударик vs. БиХ* пред ЕСЧП беше адресирана неможност на Пилав, како етнички Бошњак од Сребреница (која се наоѓа во РС), да се кандидира за бошњачки член на Претседателството (кој се бира од територијата на ФБиХ), а пак на Пударик, неможност како етнички Србин од ФБиХ, да биде биран за српски член на Претседателството (кој се бира од територијата на РС). Пилав, најнапред се жалеше пред Уставниот суд на БиХ (на 20.09.2006.), и истиот утврди дека нема повреда на неговото пасивно избирачко право. Неговата апелација, по исцрпување на сите домашни правни инстанции, беше прифатена од ЕСЧП (на 24.09.2007.). Судот оцени дека неговото исклучување од изборниот процес е засновано на комбинација од етничкото

⁵¹ Vukoja, I., *op cit.*, str. 95.

⁵² Arnautović, S. *op cit.*

потекло и местото на живеење.⁵³ Европскиот суд, во двете пресуди, утврди дека одредбите кои дозволуваат Србин да се бира од подрачјето на РС, а Хрват и Бошњак од подрачјето на ФБиХ⁵⁴ т.е. „членот на Претседателството од редот на етничката нација, да го бираат бирачите од еден од ентитетите, така што припадниците на одредена нација во другиот ентитет да не може да гласаат ниту да се кандидираат на изборите за оваа функција“, се дискриминаторски.⁵⁵

Судот во погоре наведените случаи констатирал дека уставните норми за составот и изборот на членовите на Претседателството, се во спротивност со членот 14 од Европската конвенција за заштита на човековите права и основни слободи (ЕКЧП) во врска со членот 3 од нејзиниот Протокол 1, со кој државите потписници се обврзуваат да одржуваат слободни избори под услови кои обезбедуваат слободно изразување на мислењето на народот при изборот на законодавните органи и со членот 1 од Протоколот 12, кој на сите граѓани на државите-потписници на Конвенцијата им гарантира еднакви права утврдени со закон, а во поширока смисла со правниот поредок на државата.⁵⁶ Со пресудите ЕСЧП заведе став дека од една страна, политичките институции во БиХ по Дејтон ја почитуваат деликатната етничка рамнотежа обезбедена за Бошњациите, Србите и Хрватите, но од друга страна, овој систем ги нарушува правата на другите етнички групи и поединечни граѓани на политичко претставување во државните институции, меѓу другото и во Претседателството.⁵⁷

4. Како понатаму? Заклучни согледувања и можни препораки

Проблематичните аспекти во изборната легислатива и уставните решенија во БиХ, само уште еднаш ја потврдија исправноста на тезата на познатиот теоретичар на изборниот дизајн за далбоко поделените општества, Бејџамин Рејли, дека креирање на изборен систем кој едновременно ќе промовира одржлива демократија и успешна пост-конфликтна консолидација е вонредно тежок напор.⁵⁸ Архитектите на пост-дејтонска БиХ, и во периодот на времениот и сегашниот постојан изборен систем, во поглед на изборите за тричленото Претседателство одлучија да воведат модел на избори со релативно мнозинство, независно од фактот што еден ваков модел не е претпочитан од страна на втемелувачот на консociјативната демократија, Аренд Липхарт, за кого далеку

⁵³ Ibid.,

⁵⁴ Član 8.1 (1) (2), Izborni zakon Bosne i Hercegovine.

⁵⁵ Nešković, R., *op cit.*, str. 281.

⁵⁶ Види: § 56 of Case of Sejdić and Finci vs. Bosnia and Herzegovina, applications nos. 27996/06 and 34836/0.

⁵⁷ Bochsler, D. (2011). Nédiskriminativna pravila i etnička predstavljénost: izbor državnog Predsjedništva BiH. *Status*, (15), str. 71.

⁵⁸ Reilly, B. (2002). Electoral Systems for Divided Societies. *Journal of Democracy*, Volume 13, Number 2, April, p. 156-157.

поприкладно е изборот на шефот на државата во земјите со хетерогена структура да се прави во претставничкото тело.⁵⁹

Токму воведување на посреден избор за Претседателството од страна на Парламентарното собрание на БиХ, беше една од идеите за отстранување на проблематичните аспекти на изборниот модел и уставните решенија за колективното Претседателство, кои се покажаа како дискриминаторски за т.н “неуставотворни” народи, но и за конститутивните народи, Бошњациите и Хрватите од РС, и Србите од ФБиХ, во поглед на нивното пасивно избирачко право. Станува збор за сетот на идеи од т.н “Априлски пакет” (2006) каде постоеше Предлог-амандман III на Уставот кој беше посветен на Претседателството. Оваа институција повторно беше предвидено да има три члена, со претседател на Претседателството и двајца потпретседатели и истите не можеа да бидат од ист конститутивен народ. Со ова решение практично се отклони важечката уставна норма дека српскиот член исклучиво се бира во РС, а бошњачкиот и хрватскиот од ФБиХ, бидејќи со Амандманот изрично се предвиде дека најмалку еден член на Претседателството мора да доаѓа од секој ентитет, а највеќе по еден од секој конститутивен народ. Кандидатите би ги предлагале одреден број на пратеници во Претставничкиот дом и делегати од Домот на народите. Клубовите на делегати на конститутивните народи во ДНПСБиХ, бираат по еден кандидат, по што се формира заедничка листа од три кандидати, која треба да ја потврди Претставничкиот дом. Амандманот не предвидуваше што би се случило кога ПДПСБиХ не би ја потврдил листата. Сличен модел на избор беше реактуелизиран и со т.н “Бутмирски пакет” реформи од 2009., кој предвиде можност секој член на ПДПСБиХ да учествува во предлагањето на кандидати, кои треба да произлезат од овој дом, а за предлозите би се изјаснувале клубовите на делегати на уставните народи во ДНПСБиХ. Ова решение, во споредба со Априлскиот пакет, беше подобро, бидејќи барем формално ја отстрани дискриминацијата при изборот на членовите на Претседателството, со што на никој не би му било ускратено пасивното избирачко право. Дополнително, во постапката би учествувале двата дома на Парламентарното собрание, со што се сакаше да се обезбеди легитимитет при изборот и да се осигура избраните членови да бидат претставници и на граѓаните и на конститутивните народи.⁶⁰

Меѓу другите идеи кои постоеја, треба да се посочи и онаа која заговараше српскиот член да остане непосредно биран во РС, додека хрватскиот и бошњачкиот член да бидат посредно бирани во Парламентот. Постојат и размислувања дека БиХ треба да има еден претседател, кој би бил биран на цела територија на БиХ, со дополнително прецизирање дека претставникот од еден

⁵⁹ Lijphart, A. (1977). *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*. New Haven: Yale University Press.

⁶⁰ Marković, G. (2011). *Ustavne promjene u Bosni i Hercegovini*. U D, Banović, & S, Gavrić (Eds.). *Država, politika i društvo u Bosni i Hercegovini – Analiza postdejtonskog političkog sistema*. Sarajevo: IKD University Press Magistrat izdanja, str. 100, 103.

народ не може да биде претседател во наредните три мандати. Ова би создало претпоставка дека кандидатите од другите два народи и “останатите” ќе го имаат “својот ред”. Ваквата идеја е претпочитана од Бошњаците, но не и од Србите и Хрватите кои и понатаму инсистираат Федерацијата да биде поделена на две изборни единици, по една со бошњачко и една со хрватско мнозинство,⁶¹ а РС и понатаму да остане како еден изборен унит (целина). Постои и четврта идеја, за формирање на Изборен колец, по урнек на американските претседателски избори. РС би претставувала повторно една изборна целина, додека изборните целини во Федерацијата би биле десетте кантони, или изборните дистрикти за парламентарните избори. Кандидатите со најголем број победи во кантоните/ изборните дистрикти би биле избрани од Федерацијата, а во случај двајца кандидати да имаат ист број победи, за избран би се сметал оној кој освоил најголем број гласови.⁶² Имаше и идеи за преформатирање на политичкиот систем со „еден претседател и правила кои би спречиле да тој/таа, премиерот и претседателите на двата парламентарни дома да припаѓаат на иста етничка група“,⁶³ или да се задржи колективниот облик на Претседателството, но да се воведат четврти член кој би го бирале “другите”.

Покреј овие стратегии за изборни реформи, кои во добар дел остануваат на линијата на класичниот Липхартов модел за консоцијативен *power-sharing*, постоеја и идеи кои доаѓаа од “резервоарот” на т.н интегративен *power-sharing*, застапувани од Доналд Хоровиц. Интегративниот модел, „се обидува да ги отстрани недостатоците на класичната консоцијација“,⁶⁴ а во сферата на изборниот дизајн заговара правила што промовираат реципрочо здружување на гласовите, договарање и приспособување долж доминантните линии на социеталниот расцеп.⁶⁵ Во оваа смисла се укажуваше на “нигерискиот случај” кој промовира прототипен модел за избор на претседател, каде победничкиот кандидат не само што треба да освои „мнозинство од гласовите дадени за претседателските избори, туку и најмалку 25 проценти од гласовите дадени во не помалку од две третини од државите“.⁶⁶ Слични идеи за преференцијален модел, во своите теории, разработува и Беџамин Рејли според кого „директно избран претседател може да се избере и на национални избори базирани на т.н алтернативен глас,⁶⁷ или преку квалификувани мнозинства каде победничкиот

⁶¹ Тука во прв ред се алудира на областите во кои живеат етнички Хрвати, а лимитрофно се сведуваат на трите кантони со хрватско мнозинство: двата во Херцеговина – Кантонот 10 (Ливањски) и Западно-херцеговачкиот; како и кантонот Посавски, кој преку Дистриктот Брчко е поврзан со остатокот на територијата на ФБиХ. Види: Bochsler, D., *op cit.*, str. 73.

⁶² Kasarović, M. (2016). *op cit.*, str. 186-188.

⁶³ Bochsler, D., *op cit.*, str. 73.

⁶⁴ Ванковск, Б., *op cit.*, стр. 166.

⁶⁵ Horowitz, D. L. (1985). *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley: University of California Press.

⁶⁶ Horowitz, D. L. (2008). *Conciliatory Institutions and Constitutional Processes in Post-Conflict States*. *William and Mary Law Review*, (49), p. 1223.

⁶⁷ Ваков систем беше воведен на изборите за Претседателството на РС во 2000. година. Тезите

кандидат мора да победи, не само со природно мнозинство, туку и со надминување на изборни прагови во сите региони на државата“.⁶⁸

Од сето ова што беше изложено, може да се заклучи дека изборниот систем на Босна и Херцеговина, вклучително и во поглед на изборите за Претседателството, „недоволно и слабо ја отсликува уставната, правната, националната, политичката и етничката структура на Босна и Херцеговина“.⁶⁹ Затоа потребни се промени. Највокални за измена на Изборниот закон на БиХ, во пресрет на Општите избори во 2022., е најмоќната хрватска партија ХДЗ БиХ, која бара решенија кои ќе осигураат “легитимно претставување” на уставотворните народи. “Ветер во грбот” на нивните барања им даде “нон-пејперот” на хрватската владеачка партија ХДЗ испратен во Брисел на 22. 03. 2021., до земјите-членки на ЕУ, со кој ги поддржа напорите на нејзината сестринска партија, босанската ХДЗ, за измени на Изборниот закон во БиХ. Треба да се нагласи дека, уште во јуни 2020. лидерите на ХДЗ БиХ и најмоќната бошњачка партија СДА се обврзаа на меѓупартиски преговори со цел промена на изборната регулатива на БиХ за да се спроведат петте пресуди на ЕСЧП. На ограничени реформи на Уставот и промена на Изборниот закон, но и на други реформи, повика американскиот државен секретар, Антони Блинкен, во писмото адресирано до членовите на Претседателството, потенцирајќи дека тие мора да бидат реализирани како проект на политичарите од самата БиХ, кои треба да бидат спремни на компромис за што САД ќе им помогне.⁷⁰ Измената на изборното законодавство е еден од 14. приоритетни услови во Мислењето на Европската комисија која БиХ мора да ги исполни пред било каков почеток на преговори за членство. ПСБиХ на 11. мај, во оваа насока, веќе формираше Интерресорна работна група за измена на изборното законодавство на БиХ, во која има по еден претставник од секој клуб на пратениците во ПД, по еден претставник од секој клуб во ДН и три претставника од Советот на министри на БиХ.⁷¹ Останува да се види дали политичките елити на БиХ, со поголема

дека овој модел ќе овозможи победа на умерен кандидат поддржан од мулти-етнички партии/коалиции или дека ќе поттикне интер-етничко приспособување се покажаа погрешни. Тогаш победата ја однесе кандидатот на националистичката СДС, додека Милорад Додик, сега актуелен член на колективното Претседателство на БиХ, кој во тој период од Меѓународната заедница беше перцепиран како умерен, и се сметаше дека ќе ги освои првите преференци кај Бошњациите и Хрватите во РС, и вторите преференци кај Србите. Сепак, тој не успеа да победи. Причините за неуспешноста на овој модел во РС, според Белони, се должеше на фактот што електоратот во РС не е етнички хетероген, што е неповолна околност за примена на изборниот модел алтернативен глас. Види: Belloni, *op cit.*, p. 342.

⁶⁸ Reilly, B. (2001). *Democracy in Divided Societies*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 157.

⁶⁹ Sahdžić, M., *op cit.*, p. 76.

⁷⁰ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/izetbegovic-nema-dogovora-sda-i-hdz-bih-izborni-zakon-teskoje-rjesiv-problem-15063076>

⁷¹ <https://www.slobodnaevropa.org/a/sjedinjene-drzave-bih-nelson-izbori-izborni-zakon/31267060.html>

инволвираност на Меѓународната заедница, ќе успеат да постигнат определен компромис по однос на промената на изборната регулатива.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. **Ademović, N., Marko, J., & Marković, G. (2012).** *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Fondacija Konrad Adenauer.
2. **Arnautović, S. (2021).** *Izborni zakon: Slalom kroz devet vrata*. Heinrich Böll Stiftung, Bosna i Hercegovina, Albanija, Sjeverna Makedonija.
3. **Belloni, R. (2004).** Peacekeeping and Consociational Electoral Engineering in Bosnia and Herzegovina. *International Peacekeeping*, 11 (2), 334-353.
4. **Bieber, F. (2008).** *Bosna i Hercegovina poslije rata: Politički sistem u podjeljenom društvu*. Sarajevo: Buybook.
5. **Bochsler, D. (2011).** Nediskriminativna pravila i etnička predstavljnost: izbor državnog Predsjedništva BiH. *Status*, (15), 71-82.
6. **Bogaards, M. (2006).** Democracy and Power-Sharing in Multinational States: Thematic Introduction. *International Journal on Multicultural Societies*, 8 (2), 119-126.
7. **Bratovčić, A. (2013).** Izorno zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini. Moguće i nužne promjene. *Zbornik radova - Međunarodna naučna konferencija "Javni i privatni aspekti nužnih pravnih reformi u BiH: Koliko daleko možemo ići?"*, Tuzla, 445-464.
8. **Gavrić, S., Banović, D., & Barreiro, M (2013).** *The Political System of Bosnia and Herzegovina Institutions – Actors – Processes*. Sarajevo: Sarajevo Open Center, Sarajevo.
9. **Gromes, T. (2007).** *Demokratisierung nach dem Bürgerkrieg. Das Beispiel Bosnien und Herzegowina*. Frankfurt: Campus.
10. **Horowitz, D. L. (1985).** *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley: University of California Press.
11. **Horowitz, D. L. (2008).** Conciliatory Institutions and Constitutional Processes in Post-Conflict States. *William and Mary Law Review*, (49), 1213-1248.
12. **Kasapović, M. (2007).** Metodološki problem kritike konsocijacijske demokratije u Bosni i Hercegovini. U Kakvu BiH (ne) želimo? *Status*, broj 12, zima, 136-143.
13. **Kasapović, M. (2016).** Lijphart and Horowitz in Bosnia and Herzegovina: Institutional Design for Conflict Resolution or Conflict Reproduction? *Croatian Political Science Review*, Vol. 53, No. 4, 174-190.
14. **Климовски, С., & Каракамишева, Т. (2006).** *Политички партии и интересни груп*. Штип: 2-ри Август.
15. **Lijphart, A. (1977).** *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*. New Haven: Yale University Press.

16. **Marković, G. (2011).** Ustavne promjene u Bosni i Hercegovini. U D, Banović & S, Gavrić (Eds.). *Država, politika i društvo u Bosni i Hercegovini – Analiza postdejtonskog političkog sistema* (pp. 71-105). Sarajevo: IKD University Press Magistrat izdanja.
17. **Marković, G. (2011).** Predsjedništvo. U D, Banović & S, Gavrić (Eds.). *Država, politika i društvo u Bosni i Hercegovini – Analiza postdejtonskog političkog sistema* (pp. 253-279). Sarajevo: IKD University Press Magistrat izdanja.
18. **Nešković, R. (2013).** *Nedovršena država. Politički sistem Bosne i Hercegovine.* Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung.
19. **O’Leary, B. (2005).** Debating Consociational Politics: Normative and Explanatory Argument. In S, Noel (Ed.). *From Power Sharing to Democracy* (pp. 3-43). Montreal: McGillQueen’s University.
20. **Pejanović, M. (2005).** *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu.* Sarajevo: Šahinpašić.
21. **Petersen, R. D. (2001).** *Western Intervention in the Balkans. The Strategic Use of Emotion in Conflict.* Cambridge: Cambridge University Press.
22. **Reilly, B. (2001).** *Democracy in Divided Societies.* Cambridge: Cambridge University Press.
23. **Reilly, B. (2002).** Electoral Systems for Divided Societies. *Journal of Democracy*, Volume 13, Number 2, April, 156-170.
24. **Sahdžić, M. (2009).** The Electoral System of Bosnia and Herzegovina: A Short Review of Political Matter and/or Technical Perplexion. *Suvremene TEME*, God. 2, Br. 1, 61-78.
25. **Schneckener, U. (2000).** Making Power-sharing Work: Lessons from Successes and Failures in Ethnic Conflict Regulation. *IIS-Arbeitspapier*, Nr. 19, 1-29.
26. **Scholdan, B. (2000).** Democratisation and Electoral Engineering in Post-Ethnic Conflict Societies. *The Public*, 7 (1), 25-40.
27. **Taylor, R. (2009).** *Consociational Theory: McGarry & O’Leary and Northern Ireland Conflict.* London: Routledge.
28. **Trnka, K. (2006).** *Ustavno pravo.* Drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje. Sarajevo.
29. **Vasović, V. (2007).** *Savremene demokratije.* Tom II, Beograd: Službeni glasnik.
30. **Vukoja, I. (2013).** Primjeri ne-konstitutivnosti i ne-jednakopravnosti Hrvata u Federaciji BiH. U Zašto i kako (pre)urediti (F)BiH. *Status*, broj 16, ljeto, 92-106.
31. **Ванковска, Б. (2007).** *Политички систем.* Скопје: Бомат.

ДРУГИ ИЗВОРИ:

- § 56 of Case of Sejdić and Finci vs. Bosnia and Herzegovina, applications nos. 27996/06 and 34836/0
- **Izborni Zakon Bosne i Hercegovin** (Tehnički prečišćeni tekst) www.izbori.ba
- **Ustav Bosne i Hercegovine**. Sarajevo. OHR, Office of the High Representative.
- https://www.izbori.ba/Rezultati_izbora?resId=25&langId=3#/1/1/0/0/701
- https://www.izbori.ba/Rezultati_izbora?resId=25&langId=3#/1/1/0/0/701
- <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/izetbegovic-nema-dogovora-sda-i-hdz-bih-izborni-zakon-tesko-je-rjesiv-problem-1506307>
- <https://www.slobodnaevropa.org/a/sjedinjene-drzave-bih-nelson-izbori-izborni-zakon/31267060.html>